

Pojkar, flickor eller egna individer?
Tio lärares syn på genusmedvetet arbete i förskoleklasspraktiken.

Angelica Karlsson

Maria Lilja

Examensarbete

på grundnivå i lärarutbildningen

Handledare: Tuula Vuorinen

Vt. 2011

Examinator: Jonas Nordmark

Examensarbete på grundnivå
15 högskolepoäng

SAMMANFATTNING

Angelica Karlsson
Maria Lilja

Pojkar, flickor eller egna individer?
Tio lärares syn på genusmedvetet arbete i förskoleklasspraktiken.

Vt. 2011

Antal sidor: 23

Syftet med vårt arbete var att få en inblick i hur verksamma lärare i förskoleklass arbetar genusmedvetet med undervisningens innehåll i praktiken. För att få reda hur det ser ut i verksamheten genomförde vi en kvalitativ studie där vi använde oss av semistrukturerade intervjuer. Vi intervjuade tio lärare med varierade åldrar på sex olika skolor. Den genusmedvetenhet som lärarna lyfte fram kan knytas till följande kategorier: se individen, synliggöra och diskutera skillnader, bryta könsmonster, arbeta könsneutralt, lärarnas tankemönster samt tillvaron utanför förskoleklassen. Vår slutsats blev att lärare behöver få mer kunskap och fortbildning i form av en teoretisk grund som kan hjälpa att sammanfoga teori och praktik när det gäller att kunna arbeta mer genusmedvetet i verksamheten.

Nyckelord: Genus, lärare, jämställdhet, förskoleklass

Innehållsförteckning

1. Inledning	4
1.1 Syfte.....	4
1.2 Frågeställningar.....	4
1.3 Begreppsdefinition.....	5
1.3.1 Förskoleklass.....	5
1.3.2 Lärare.....	5
1.3.3 Elev.....	5
1.3.4 Genus.....	5
1.3.5 Jämställdhet och jämlikhet.....	5
2. Litteraturgenomgång.....	5
2.1 Genusteoretiska utgångspunkter.....	6
2.2 Lärarens uppdrag.....	6
2.3 Genusarbete i praktiken och lärarens förhållningssätt.....	7
2.4 Isärhållande i praktiken.....	8
3. Metod.....	9
3.1 Metoddiskussion.....	10
3.2 Urval.....	10
3.3 Intervjuer.....	10
3.4 Genomförande.....	11
3.5 Databearbetning och analysmetod.....	11
3.6 Reliabilitet och validitet.....	11
3.7 Etiska ställningstaganden.....	12
4. Resultat.....	12
4.1 Se individen.....	13
4.2 Synliggöra och diskutera skillnader.....	13
4.3 Bryta könsmönster.....	15
4.4 Arbeta könsneutralt.....	16
4.5 Lärarnas tankemönster.....	17
4.6 Tillvaron utanför förskoleklassen.....	17
4.7 Sammanställning av intervjuerna.....	18
5. Resultatanalys och resultatdiskussion.....	18
5.1 Slutsatser.....	20
5.2 Pedagogisk relevans.....	20
6. Vidare forskning.....	20
7. Referenser.....	22

Bilaga 1 Missivbrev

Bilaga 2 Intervjuguide

1. Inledning

Att skolan ska arbeta med jämställdhet mellan kvinnor och män finns förankrat i läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet, Lpo 94 (Utbildningsdepartementet, 2006). Ingen skall i skolan utsättas för diskriminering på grund av kön, detta är även en viktig del av skolans värdegrund och solidaritetsarbete.

Skolan skall aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Det sätt på vilket flickor och pojkar bemöts och bedöms i skolan, och de krav och förväntningar som ställs på dem, bidrar till att forma deras uppfattningar om vad som är kvinnligt och manligt. (s. 6. Lpo 94, Utbildningsdepartementet, 2006)

Alla ska behandlas lika oavsett kön, men hur är det i den verksamheten som eleverna vistas i varje dag? Behandlas pojkar och flickor lika? Det står i skollagen (1985:1100) att alla som verkar inom skolan ska arbeta för att aktivt främja jämställdhet mellan könen. I Skolverkets allmänna råd (2009) kan man läsa att ”enligt diskrimineringslagen ska huvudmannen bedriva ett målinriktat arbete för att aktivt främja lika rättigheter och möjligheter för de barn eller elever som deltar i eller söker till verksamheten oavsett till exempel kön, etnisk tillhörighet och religion” (s. 11). Hur arbetar lärare i förskoleklass med genus i vardagsarbetet när det gäller bemötande och innehåll?

I denna undersökning har vi intervjuat lärare i förskoleklass. Då vi har valt att arbeta i olika åldrar, förskola samt skola, ansåg vi att en undersökning i förskoleklass skulle vara lämplig för oss då förskoleklass står mittemellan förskola samt skola. Anledningen till att vi valde att arbeta med genus var för att vi ville se om lärare gör skillnad på eleverna och om vad de har för förväntningar på eleverna. Enligt Lpo 94 (Utbildningsdepartementet, 2006) står det att skolan aldrig kan utforma undervisningen lika för alla. De traditionella könsmonster som finns, har skolan som uppdrag att motverka. Skolan ska även ge eleverna möjlighet att oavsett könstillhörighet få prova, utveckla intressen och förmågor. Vidare står det att de värden som skolan ska förmedla och gestalta är alla människors lika värde, jämställdhet mellan män och kvinnor, människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet och solidaritet med svaga och utsatta. Vi undrar därför på vilket sätt lärare i förskoleklassen har formuleringarna i läroplanen som utgångspunkt i sitt arbete. Förskoleklass ska fungera som en brygga mellan förskola och skola och använder sig därför av både förskolan och skolans pedagogik.

1.1 Syfte

Syftet med vår undersökning är att synliggöra hur verksamma lärare i förskoleklass kan arbeta genusmedvetet med undervisningens innehåll i praktiken.

1.2 Frågeställningar

Hur reflekterar lärare i förskoleklass kring genuspedagogisk teori när gäller innehåll och bemötande i verksamheten?

Vad har lärare för tillvägagångssätt för att arbeta efter lärandemålen gällande genus i verksamheten?

1.3 Begreppsdefinition

Här kommer vi att redogöra för några begrepp som är relevanta för vår undersökning.

1.3.1 Förskoleklass

Förskoleklassen är en frivillig och avgiftsfri skolform för alla sexåringar. Förskoleklassen använder sig av både förskolans samt skolans pedagogik i sin verksamhet och som är tänkt att fungera som en brygga mellan förskola och skola (Skolverket, 2009). Alla barn ska från höstterminen det år de fyller sex år erbjudas plats i förskoleklassen.

1.3.2. Lärare

Då förskoleklass står mitt emellan förskola och skola har vi valt att använda begreppet lärare i denna undersökning.

1.3.3 Elev

I vårt arbete kommer vi att använda oss av begreppet elev eftersom det begreppet används i läroplanerna, Lpo 94 samt i den nya reviderade Lgr 11 som börjar gälla den 1/7-11. Flertalet av lärarna som vi intervjuade använde också begreppet elev.

1.3.4 Genus

Vad är genus? Enligt Hirdman (2001) härstammar ordet genus från latin och betyder slag, sort, släkte och kön. Många tänker sig att genus bara har att göra med det biologiska det vill säga med det könet barn föds med. Elvin- Nowak och Thomsson (2006) menar att kön görs i samarbete med andra och hela tiden. De menar även att flera forskare använder sig utav termen gender. Detta gör de för att tydliggöra att genus är någonting man gör och inte vad man är född till. Hedlin (2010) menar att genus är socialt konstruerat. Mycket i samhället påverkas av vad som är kodad manligt eller kvinnligt. Det kan exempelvis handla om yrken, då vissa anses manliga och andra kvinnliga. Vad som anses manligt och kvinnligt varierar mellan olika kulturer. Män och kvinnors kroppar är olika och hur vi visar upp dem genom att till exempel sminka, klä eller skyla sig präglas av historiska och kulturella variationer (a.a).

1.3.5 Jämställdhet och jämlikhet

Jämställdhet i skolan/samhället innebär att män och kvinnor och flickor och pojkar ska ha samma rättigheter, skyldigheter och möjligheter oberoende kön. Detta är en mänsklig rättighet om alla människors lika värde och att ingen ska behandlas olika beroende av till exempel kön. Jämlikhet är att alla ska ha samma villkor oberoende av till exempel, kön, etnicitet, ålder eller klass (Hirdman, 2001).

2. Litteraturgenomgång

Här kommer vi att redogöra om genussystemets olika delar samt för den senaste forskningen kring genus. Vi kommer även att beskriva hur lärare upprätthåller och motverkar skillnader mellan pojkar och flickor i praktiken.

2.1 Genusteoretiska utgångspunkter

Hirdman (2001) beskriver att det finns tre olika principer inom genuskontraktet som människan skapat utifrån regler, normer och förväntningar. Dessa är att: 1: det manliga könet är dominant och har mer status än det som räknas till det kvinnliga. 2: Män/pojkar är helt motsatt kvinna/flickor. Samt att 3: alla är med och skapar denna genusordning och det gör vi omedvetet och medvetet (a.a.).

Det allra första ögonblicket i ett barns liv handlar om den första principen inom genussystemet, nämligen isärhållandet. Det första barnets föräldrar får veta är om det är en flicka eller pojke. När detta barn en gång har blivit identifierad med sin könsidentitet kommer det att bli betraktad utefter den hela livet. Flickor förväntas vara söta och rara medan pojkar förväntas vara tuffa och starka. Det manliga och kvinnliga är varandras motpoler (Hedlin, 2010).

Enligt Hirdman (2001) ses mannen som norm inom samhället då han har en högre status än det kvinnliga könet. Hedlin (2010) skriver att det är skillnader på manliga respektive kvinnliga yrken. Sett ur ett manligt perspektiv är det bra att vara just man, de har ofta högre löner än kvinnor, de manliga politikerna hamnar nästan alltid i toppen samt att mäns åsikter ofta värderas som mer intressanta (a.a.).

I pedagogiskt arbete handlar det mer om hur vi gör saker och varför, hellre än vad det är vi gör. Svaleryd (2003) menar att det är viktigt att vi lyfter fram och analyserar de dolda föreställningarna på ett medvetet sätt. En risk med att fokusera på genusperspektivet för mycket är att när det handlar om att "särtänka", det vill säga att flickor och pojkar är olika av naturen. Risken blir då att vi förenklar genusproblematiken i skolan. Jämställdhet blir ett åtgärdsproblem. Jämställdhetsaspekten handlar om att inte fokusera på det ena eller andra könet utan på relationen mellan dem (a.a.).

2.2 Lärarens uppdrag

I Lpo 94 samt Lgr 11 (Utbildningsdepartementet 2006; 2010) står det att skolan har ansvar att motverka de traditionella könsmonster som finns. Det står även att skolan ska ge alla elever oavsett kön lika rätt och möjligheter.

SOU (2010:99) menar att jämställdhet i skolan handlar om att ge flickor och pojkar lika möjlighet till utveckling och lärande. Många elever i skolan växer som individer och inhämtar kunskap men detta gäller inte alla. Skolan arbetar idag med att förbättra kvalitén på skolan genom att göra den till en trygg plats där alla ska trivas (a.a.).

SOU (2010:99) menar att det i skolan är lärarens ansvar att eleverna får möjlighet till interaktion och kommunikation på ett lärande sätt. Läraren är den som undervisar och leder klassen samt styr lärandeprocessen. Hos läraren är det viktigt med kompetens inom genus och jämställdhet. Behandlas pojkar och flickor olika på grund av bristande kunskap hos läraren får även lärandet hos den enskilde pojken eller flickan konsekvenser. Pojkar och flickor som inte följer de normer som förknippas med dem kan av lärare ses som avvikare. Detta kan leda till konsekvenser för dennes möjlighet till utveckling. Lärarens förhållningssätt till

denna avvikelse bidrar även till hur resten av klassen förhåller sig till avvikelsen (a.a.).

Enligt SOU (2010:99) har skolan två viktiga uppdrag: att förmedla den värdegrund som det svenska samhället vilar på samt att varje samhällsmedlem får de kunskaper som anses nödvändiga. Kunskaperna ska ses som en grund att stå på. Det är viktigt att dagens skola har jämställdhet som en viktig del i en demokratisk värdegrund. Värdegrunden ska genomsyra skolans vardag (a.a.).

Hedlin (2010) menar att det som lärare gäller det att ha kunskap om frågor om jämställdhet och genus. Det räcker inte med vardagsförståelsen och vardagstankar. Risker är då stora att skolans jämställdhetsmål motverkas om sådant som rör kön och genus fokuseras utan att sättas in i ett större sammanhang (a.a.).

Kjellberg (2004) skriver att det finns särskilda program mål så som skollagen, läroplaner och kursplaner som lärarna måste se som riktmärken i sin undervisning. Skolan har ett dubbelt uppdrag skriver Kjellberg, nämligen värdegrundsuppdraget samt det kunskapsförmedlande uppdraget. Arbetar man utifrån denna medvetenhet involveras alla inblandade i undervisningen det vill säga både lärare och elever och utifrån detta är det lättare att få in jämställdhetsuppdraget i hela verksamhetsprocessen. Det är av största vikt att alla verksamma inom skolan är medvetna om att de har en skyldighet att arbeta kontinuerligt med jämställdhetsarbetet men att det inte behöver involvera eleverna i samma grad. Med det menas att eleverna inte har skyldighet att tänka jämställt och att de inte ska behöva tänka på att de måste vara tillsammans med både flickor eller pojkar om man inte vill det (a.a.).

2.3 Genusarbete i praktiken och lärarens förhållningssätt

Svaleryd (2003) skriver att ett genuspedagogiskt arbete ska handla om att man som pedagog blir medveten om hur de egna värderingarna och könsnormerna påverkar undervisningen. Även valet av innehåll och bemötande av eleverna har stor påverkan. Föreställningar som man tillägnat sig under sin uppväxt kanske inte alltid stämmer överens med de riktlinjer och mål som finns i läroplanerna. Svaleryd menar också att det är viktigt att finna metoder och material inom den ordinarie undervisningen som ger flickor och pojkar lika möjlighet till kunskap, glädje, utmaning och utveckling (a.a.).

Wahlström (2003) skriver att det är viktigt att man som lärare själv väljer hur man ska möta eleverna och hur man agerar som förebild. Lärare kan sätta in flickorna och pojkarna i roller istället för att bekräfta dem som individer. Upptäckarlust och kreativitet blir till ett problem för att pedagogerna ser dem som problem. Wahlström menar även att det lätt händer att man har bestämd uppfattning om vilka behov pojkar har. Pojkarna blir hela tiden huvudpersoner eftersom vuxna gör dem till det genom att ge dem tid och utrymme (a.a.).

Wahlström (2003) belyser ett vanligt och viktigt fenomen inom hela verksamheten i skolan då pojkarna betraktas som allmänt störiga och flickorna förväntas agera som "hjälpfröknar". Dessa förväntningar är vitt utbredda inom förskola/skola i dagens skolsamhälle. Vidare belyser Wahlström att om det är någonting tekniskt med i momentet som ska arbetas med, vem eller vilka är det som får hjälpa till

med det? Svaret i de allra flesta fallen är pojkarna och det för att de ska hålla sig lugna och fokuserade på uppgiften. Även Kjellberg (2004) skriver att pojkarna kan få hela klasser samt läraren ur fokus och att läraren då ofta vänder sig till flickorna för att få hjälp att reda upp situationen. Hon nämner även att läraren ofta kan ta den lätta vägen ut ur situationen istället för att bjuda in pojkarna till en diskussion i ämnet för att på så vis även ta tillvara på pojkarna intressen. Både Wahlström (2003) och Kjellberg (2004) menar att pojkarna får den mesta uppmärksamheten i klassen för att de är stökigare än flickorna.

Wahlgren (2011) skriver att när det handlar om genuspedagogiskt arbete är det de vuxnas bemötande och förhållningssätt som är i fokus. Alla elever ska få möjlighet till utbildning och att bli sedda och bemötta på ett likvärdigt sätt. Det är därför viktigt att alla pedagoger ser individen som den är. Det finns många elever som inte passar in i den normativa bilden av hur pojkar och flickor ska vara för att passa in. Wahlgren talar om att uppfostran är olika för pojkar och flickor vad gäller hur det ska vara i skolan. Hon beskriver även den dubbla läroplanen där den normativa bilden av en elev är att denne ska ta ansvar för sina studier, vara temaorienterad, analyserande samt kunna arbeta på egen hand. Wahlgren menar att lärare ofta påverkas av den dubbla läroplanen när de kommer till bedömning av eleverna. Det är ofta orättvisa mellan könen och det ena eller andra könet bli ofta i något fall inte behandlat likvärdigt. Kan medvetenhet påverka de som arbetar i skolan så att detta ändras och skolan bli mer likvärdig i sitt bemötande av elever? Det skulle troligen vara lättare om lärarna blev mer medvetna om hur det bemöter och förhåller sig till sina elever (a.a.).

Lärare har möjlighet att bemöta varje elev efter dennes förutsättningar. Men eleven själv har möjlighet att skapa förutsättningar för att få en egen identitet bortom föreställningar om kön. Elevens strävan mot att utveckla en egen personlighet hindras ofta av stereotypa genusstrukturer. Det är viktigt för lärare att uppmärksamma dessa föreställningars kraft annars riskerar vi omedvetet att upprätthålla ett ojämnt system. Genom detta begränsas i så fall kvinnor och mäns livsmöjligheter. Skolan har ett lagstadgat ansvar för att eleven ska få möjlighet att utveckla sin potential oavsett kön (Svaleryd, 2003).

2.4 Isärhållande och hierarki i praktiken

Svaleryd (2003) menar att om man tänker på pojkar tänker man oftast brottning, klätterträd och blåmärken. Flickor associeras oftast till dockor, bebisar och målarböcker. Generellt sett finns det ett mönster, en skillnad mellan pojkar och flickor. Men alla pojkar och flickor passar inte in i detta mönster. Många flickor klättrar gärna i träd eller spelar fotboll och många pojkar vill heller måla eller rita. Om man lyfter fram egna värderingar, förväntningar och åsikter av de olika könen kan man identifiera olika stereotypa bilder av vad som är manligt och kvinnligt. Bli man medveten om detta synliggörs det som är "ojämställt". I människors vardagsföreställningar är det ofta att flickor och pojkar har olika egenskaper. Flickor ska vara söta och hjälpsamma. Pojkarna ska kräva uppmärksamhet, vara dominerande och aktiva. De olika könen är styrda av samhällets och de sociala och kulturella förväntningar som är knutna till båda könen (a.a.). I skolan är skillnaden mellan pojkars och flickors prestationer och upplevelser olika. I genomsnitt presterar pojkar sämre än flickor och får därmed sämre betyg. Flickorna känner sig stressade och mår oftast sämre (SOU2010:99).

SOU (2010:99) skriver att pojkar fortfarande betraktas som norm i samhället och att flickor mer tar sin in på "pojksdomäner" men att det ännu inte är lika vanligt att pojkar tar sig an "flicksdomäner". Det flickiga/kvinnliga anses inte ha samma värde och vara lika eftersträvansvärt som det pojksiga/manliga. Som flicka kan det ses som positivt att förknippas med något manligt medan det för män/pojkar ofta innebär något negativt att förknippas med något kvinnligt. Svaleryd (2003) skriver att en pojke med stark könsidentitet, vet i sitt inre att han är pojke och trivs med det och har då inget behov av att visa upp sig. Då pojkar ofta leker i stor grupp är hierarkin stark. I dessa lekar tränar de bland annat ledarskap, jagkänsla, mod och styrka.

Svaleryd (2003) skriver att genom att tillmötesgå och omedelbart tillfredsställa pojkarnas behov ger de vuxna signaler till pojkarna att de har makt. Hon menar att lärare generellt hjälper pojkarna mer genom att pojkarna ofta anses ha bråttom och om pojkarna inte får uppmärksamhet direkt vet man aldrig vad de kan ställa till med. Olika regelsystem såsom att pojkar anses ha större rörelsebehov än flickor leder omedvetet till att pojkarna tillåts att avbryta, tränga sig före samt att ha huvudrollen. Svaleryd menar att lärare många gånger sätter pojkarnas behov först, att lärarna ofta kan avbryta det de håller på med för att hjälpa en pojke i klassen. Hon menar att lärare kanske på ett omedvetet plan är rädda för pojkarna och deras impulsivitet. Flickorna blir snart medvetna om det dolda budskapet att de inte är lika viktiga, mindre intressanta och att de kommer i andra hand, om pojkarna tillåts ta mer utrymme och tid (a.a.).

3. Metod

För att undersöka hur lärare i förskoleklass arbetar medvetet med genus när det handlar om innehåll, bemötande och aktivitet har vi valt att intervjua tio lärare i förskoleklass. Undersökningen har utgått ifrån ett kvalitativt synsätt. Stukát (2005) skriver att ett kvalitativt synsätt i huvudsak handlar om att tolka samt förstå de resultat som framkommit under datainsamlingen. Man vill skildra eller karaktärisera något. En vanlig metod är intervjuer, när man försöker synliggöra varje enskild respondent sätt att se på fenomenet. Enligt Denscombe (2009) finns det vissa gemensamma nämnare inom begreppet kvalitativ forskning. Det handlar om att man bör ha ett intresse för hur olika människor uppfattar och förstår olika saker, vilket i detta fall handlar om hur respondenterna arbetar genusmedvetet när det kommer till innehåll och bemötande. En annan viktig aspekt är att kvalitativ forskning har speciella tillvägagångssätt vid dataanalys. Ett sätt är att kategorisera all insamlad data i olika koder eller kategorier. Ett annat sätt är att identifiera undersökningens data i exempelvis gemensamma drag och skillnader. Syftet med vår undersökning var att vi ville veta hur ett flertal lärare i förskoleklass arbetar genusmedvetet i verksamheten. Vi ville få lärarnas syn på likheter och skillnader på arbetet kring genus i klassen.

Under denna arbetsprocess har vi valt att använda oss av semistrukturerade intervjuer, det betyder att vi redan på förhand har gjort en intervjuguide med färdiga frågor samt i vilken följd frågorna ställs (se bilaga 2). Detta menar Stukát (2005) är ett sätt att få fram information relativt snabbt då man kan intervjua flera respondenter under kort tid samt att man inte behöver vara särskilt erfaren inom intervjutekniken. Att vi valde denna metod var för att vi ansåg att det passade oss

bäst för att införskaffa den informationen vi var ute efter. Stukát skriver att det är en bra metod att få fram nytt och spännande material, vilket vi tog tillvara på.

3.1 Metoddiskussion

En styrka med vår undersökning var att vi bearbetade intervjuguiden väl. Vi är nöjda med frågorna och känner att vi inte kunnat ha några andra frågor för att få svar på syftet med vår undersökning. Då vi använde oss av semistrukturerad intervju hade respondenterna stor möjlighet att fördjupa och utveckla sina svar.

I efterhand har vi märkt att det har varit en nackdel att vi inte varit tillräckligt insatta i litteraturen innan vi gjorde intervjuerna. Hade vi läst mer av litteraturen innan hade vi troligtvis kunnat fördjupa oss mer i intervjuerna genom att ställa mer följdfrågor än vad vi gjorde men istället var vi då inte styrda av någon teori redan inledningsvis utan vi kunde förhålla oss mer öppet under intervjuerna.

3.2 Urval

Urvalet bestod av tio kvinnliga respondenter i åldern 45-60 år. Nio av respondenterna har förskolelärarutbildning och den tionde respondenten är utbildad grundskollärare. De har mellan 16-37 års erfarenhet inom yrket. Undersökningarna har utförts på sex skolor i Mellansverige. De lärare som varit delaktiga i denna undersökning har blivit utvalda genom ett bekvämlighetsurval (Stukát, 2005). Med det menas att vi har använt de lärare som funnits tillgängliga och visat intresse att ställa upp i en intervju. Vi valde att kontakta lärare som vi tidigare kommit i kontakt med under vår utbildning. Först tog vi kontakt med dem tänka respondenterna via telefon för förfrågan om att delta i en intervju. Två av dessa tio valde att tacka nej till en intervju på grund av tidsbrist. Vi kontaktade två nya lärare som valde att delta i en intervju och i vår undersökning. Vidare skickade vi ut ett missivbrev (se bilaga 1) via mail innehållande syfte, information om vår undersökning samt kontaktuppgifter.

3.3 Intervjuer

Enligt Denscombe (2009) finns det fyra huvudsakliga metoder att få fram information på nämligen frågeformulär, intervjuer, observation och skriftliga källor. Denscombe nämner även att alla dessa metoder har både svagheter och styrkor. Vi har samlat in data med hjälp av tio intervjuer. Vi valde att arbeta med intervjuer eftersom vi anser att det ställer "rätt sak på rätt plats" för oss som Denscombe belyser. Med "rätt sak på rätt plats" menar vi att det är lätt att använda oss av följdfrågor om det är någonting som vi ville veta mer om eller om vi ville att respondenten skulle utveckla sitt svar ytterligare. Stukát (2005) nämner att användningen utav intervjuer som datainsamlingsmetod är en av de viktigaste och den vanligaste metoden inom utbildningsvetenskap. Precis som Denscombe (2009) skriver har fördelar med intervjuer som datainsamlingsmetod för oss varit att det har varit ett enkelt sätt att få fram data på genom att metoden inte kräver någon avancerad utrustning utan endast en bandspelare. Intervjuer är även en metod som bidrar till att validiteten i undersökningen kan bli hög då vi under intervjuerna har direktkontakt med respondenten och relevans och riktighet kan kontrolleras direkt. Några nackdelar med intervju som insamlingsmetod av data är att det är tidskrävande. Analysen av insamlad data samt transkriberingen tar lång tid. En annan nackdel är att intervjuerna baseras på vad respondenterna säger inte

vad de gör. Det är inte alltid handling och uttryck överensstämmer (Denscombe, 2009).

Enligt Stukát (2005) finns det olika typer av forskningsintervjuer. De ostrukturerade forskningsintervjuerna utgår från att intervjuarens roll är att ingripa så lite som möjligt, här sätter intervjuaren igång intervjun med att introducera ett ämne eller ett tema sen får respondenten stort utrymme att sprida sina tankar och idéer (Denscombe, 2009). I de strukturerade intervjuerna har forskaren en stark kontroll över frågorna och svaren. Man kan jämföra den strukturerade intervjun med ett frågeformulär som respondenten svarar på, fast ansikte mot ansikte. I en strukturerad intervju har forskaren i förväg gjort en lista med frågor, respondenten kan endast svara med begränsade svar. Det finns även semistrukturerade intervjuer. Semistrukturerade intervjuer låter respondenten utveckla sina idéer och tala mer utförligt om det aktuella ämnet i intervjun. Intervjuaren har även här en färdig intervjuguide som ska svaras på men skillnaden på semistrukturerade och strukturerade forskningsintervjuer är att den semistrukturerade typen av intervju låter emellanåt intervjuaren vara flexibel samt att svaren på intervjun är öppna och låter informanten utveckla sina synpunkter (Stukát, 2005). Vi valde denna typ av intervjuform för att vi anser att semistrukturerade intervjuer låter respondenten tala fritt men ändå att de följer vissa förutbestämda frågor. Vi som intervjuare får då möjlighet, om det behövs, att ställa följdfrågor om det är något som vi vill ha förtydligat ytterligare.

3.4 Genomförande

Efter kontakt med berörda lärare som vi tänkt intervju bestämde tid och plats då själva intervjuerna skulle genomföras. Vi lät lärarna välja när det passade dem bäst. Intervjuerna genomförde vi var för sig med en lärare närvarande och i enrum utan störande moment i omgivningen. Intervjutillfällena var utformade så att det var färdiga frågor som ställdes och utifrån svaren ställdes sedan följdfrågor för att få fördjupade svar. Varje intervju spelades in på band. När läraren svarat på alla frågor och vi tillsammans med respondenten kände att vi var nöjda med svaren, avslutades intervjun. Varje intervjutillfälle tog ca 30-45 minuter.

3.5 Databearbetning och analysmetod

Efter att vi samlat in data via intervjuerna började vi med att transkribera det insamlade materialet. Transkriberingen tog lång tid. Efter transkriberingen arbetade vi enskilt med att skriva ner de svar vi ansåg vara viktiga utifrån vårt syfte. Vidare sammanställde vi svaren från alla intervjuerna genom att kategorisera innehållet under varje intervjufråga för sig. Vi valde att markera varje respondents svar med en egen färg för att se vem som sa vad och för att sedan kunna jämföra och se likheter och skillnader. Därefter gjorde vi ytterligare en kategorisering genom att dela in materialet i olika huvudrubriker för att lättare kunna se vad vi behövde i litteraturdelen samt i resultatet. Genom denna typ av arbetsätt hade vi i stort sett resultatet färdigt och vi kunde då se lättare vad litteraturdelen skulle innehålla. Detta sätt gjorde det även lättare för oss att följa en röd tråd i arbetet.

3.6 Reliabilitet och validitet

När vi började arbeta med detta arbete var vårt syfte att få kunskap om hur ett flertal lärare i förskoleklass arbetar genusmedvetet i verksamheten. Det är viktigt

att tänka på det beräknande värdet och pålitligheten i undersökningen och svaren som respondenten ger. Skulle någon annan kunna få fram samma resultat som vi eller skulle resultatet variera? Det är en självklarhet att resultatet skulle variera beroende på omständigheter runt omkring i närmiljön, intresse och andra faktorer spelar så klart in. Det kan vara svårare att bedöma reliabiliteten vid intervjuer då dessa svar leder till större tolkningsutrymme (Denscombe, 2009).

Validitet talar om att metoder och data som används i vår undersökning är lämpliga för arbetet. En viktig aspekt är att de slutsatser och resultat som framkommit i undersökningen överensstämmer med existerande kunskap inom samma område samt att de till viss del går att jämföra liknande situationer, även kallat extern validitet (Denscombe, 2009). Validiteten i en kvalitativ forskning är inte bara relaterat till datainsamlingen utan till hela forskningsprocessen. Det handlar även om att ha förståelse till det valda ämnet. När det kommer till datainsamlingen handlar det om att lyckas skaffa tillräckligt med underlag och material för att undersökningen ska bli trovärdig. Varje kvalitativt synsätt är unikt och det är inte möjligt att bestämma några regler eller tillvägagångssätt för att säkerhetsställa validiteten i en undersökning (Patel & Davidson, 2003). Vi anser att vi har insamlat innehållsrik data med hjälp av den datainsamlingsmetod vi använt oss av, det vill säga intervjuer.

3.7 Etiska ställningstaganden

Innan en undersökning ska göras är det viktigt att man tar i beaktande de fyra forskningsetiska principerna. Dessa krav är informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Vetenskapsrådet, 2002).

Informationskravet innebär att respondenten ska informeras om syftet med undersökningen och villkoren som gäller för respondenten. Det ska även framgå att deltagandet i undersökningen är frivillig och att respondenten kan avbryta sitt deltagande när som helst. Vid vår första kontakt med respondenterna informerade vi om syftet med arbetet och vad ett deltagande skulle innebära. Samtyckeskravet innebär att man innan intervjuens början ska få respondenternas samtycke om att delta i undersökningen. Respondenterna har fått möjlighet att avböja eventuellt deltagande i vår undersökning då vi redan vid första kontakten förklarade att deltagandet är frivilligt och att de när som helst kan välja att avbryta intervjun.

Konfidentialitetskravet handlar om att all insamlad data är konfidentiell och då varken namn på skolor eller deltagare i undersökningen framgår i resultatet har vi tagit hänsyn till konfidentialitetskravet. Nyttjandekravet innebär att alla uppgifter som våra respondenter lämnar inte får användas eller lånas ut till andra. De data som samlats in kommer bara att användas i detta examensarbete. Allt detta har våra respondenter varit väl förtrogna med eftersom vi informerade om det när vi tog en första kontakt och även när vi skulle genomföra intervjuerna gick vi igenom denna information.

4. Resultat

Under denna del kommer vi att redovisa vårt resultat utifrån de svar vi fått under intervjuerna. Vi har valt att kategorisera in resultatet i sex kategorier; 1) se individen, 2) synliggöra och diskutera skillnader, 3) bryta könsmonster, 4) arbeta könsneutralt, 5) lärarnas tankemonster samt 6) tillvaron utanför förskoleklassen.

Resultatet är baserat på intervjuer av tio lärare i förskoleklass. Alla deltagare är kvinnliga och är i åldern 45-60. Nio av respondenterna har förskolelärarutbildning och den tionde har lärarutbildning. De har mellan 16-37 års erfarenhet inom yrket. Endast några få av de respondenter vi intervjuat har någon form av utbildning kring genus.

4.1 Se individen

Några av de lärare i förskoleklass som vi intervjuat berättar att man som lärare ska ha en bra självinstinkt och att man tänker på hur man lägger upp arbetet. Det är även viktigt att tänka på att alla barn har lika värde med olika förutsättningar och att se till individen istället för det kön barnet tillhör. En av lärarna menar också att alla barn ska få vara barn och egna individer med egen vilja och att alla måste förstå att det inte finns något rätt eller fel. En annan lärare påpekar att skolan är barnens första arbetsplats och därför ska man ge förutsättningar till ett fortsatt lärande.

Jag försöker att låta barnen vara just barn. Alla är olika barn och har olika förutsättningar men alla är där för att lära. Alla har olika möjligheter och det är väldigt viktigt att vi som lärare ser till varje barn som just individuella (Förskollärare, 48 år).

Några andra lärare menar att de är viktigt med aktiviteter som förstärker det enskilda barnets självkänsla. En lärare berättar om att de varje fredag använder sig av positiva ord som innebär att barnen får en lapp med en kompis namn, innan dagen är slut ska barnet ha skrivit något positivt om den kompis. En annan lärare berättar att de varje fredag arbetar med soltankar. Då sitter de i ring och alla barnen får berätta någonting speciellt, bra eller dåligt, om tiden i förskoleklassen. Genom att de gör så får varje barn tillfälle att säga sitt och eftersom de gör så varje vecka vet barnen vad som ska hända. Genom denna övning blir barnen bekräftade av varandra och det är en positiv förstärkning då alla andra barn måste vara tysta när en kompis har ordet.

En lärare berättar att hon inte grupperar eleverna utan hon gör grupperna efter individerna i alla lägen. Hon menar att det är viktigt att man är uppmärksam i vardagen på skillnaderna så man kan motverka dem och lyfta fram det som behövs lyftas fram. Hon menar att hon gärna trycker på det här med att det inte är pojke eller flicka utan att det är personer det handlar om och att man måste få tycka om olika saker både som pojke och flicka.

Några av lärarna menar att målet med genuspedagogiken i vardagsarbetet är att de ska ha en fin kontakt med varandra oavsett om de är pojkar eller flickor. Och att killarna ska tänka på att man inte får säga vad som helst till tjejerna och tvärtom för tjejerna kan också. Hon menar att det är sådant de pratar om, den här sociala biten, hur man är mot varandra, skolans värdegrund, att man respekterar varandra även om man är flicka eller pojke. Det är viktigt och att inte sära varandra.

4.2 Synliggöra och diskutera skillnader

En respondent berättar att man ska vara uppmärksam, vad de säger, att de tar det i samtal i samingen, att man som lärare agerar när någon säger något som inte är okej och att man inte använder det här med pojke/flicka uttalat.

Nästa respondent berättar att hon försöker uppmuntra både flickor och pojkar i lika omfattning. När det uppstår en konflikt eller om någon kommenterar något, till exempel om en pojke har rosa tröja, då menar hon att det är viktigt att ta upp det i samlingen och hon låter det aldrig passera utan att ta upp det till diskussion. Hon berättar också att hon försöker vara med och kommentera direkt om det är något hon anser vara så pass viktigt. Hon tycker att det är viktigt att det blir så neutralt som möjligt och att man gör samma sak med pojkar och flickor.

En av lärarna ger ett exempel där en pojke i klassen hade en rosa tröja på sig som hon tyckte var fin, det sa hon till pojken. Hon menar då att detta gjorde resten av klassen uppmärksammade att tröjan var rosa och att man kan ha rosa även fast man är pojke. Detta menar hon att det förstärkte det positiva. Ett par lärare påpekar att man måste vara medveten och snabbt kommentera när man hör kommentarer och att man snabbt lyfter samtal om det. Man är på alerten och man är med och lyssnar och hör vad de håller på med och säger.

Det går ju i varandra. Man måste ju föra diskussioner man hör hur de ser på saker och ting. Att de får en annan vinkel, att de har något att fundera på. Det är ju på det viset du kan påverka och föra diskussionen (Förskollärare, 60 år).

En lärare menar att många har den uppfattningen att flickor både uppmuntras och bedömas som skickliga och ambitiösa i större utsträckning än vad pojkar gör och det menar hon är fel. Som pedagog måste man se till varje enskilt barn var för sig. Det står till och med i läroplanen. En annan lärare menar också att alla har rätt att vara sig själv. Det finns inget rätt eller fel. Vi måste bli bättre på att synliggöra skillnader mellan könen.

Om jag inte arbetar genusmedvetet kan jag inte ge alla barn en likvärdig utbildning. Och enligt Lpo 94 ska vi sträva mot att alla respekterar andra människors egenvärde och tar avstånd från att människor utsätts för förtryck och kränkande behandling och medverkar till att bistå andra människor (Förskollärare, 48 år).

En lärare tar som exempel upp om en flicka kan komma med en tröja med Spindelmannen på? Ja, det är mer acceptabelt för flickor att ha "pojkgiga" saker än om pojkar ska ha "flickiga" saker. Till exempel om en pojke kommer med en röd tröja ska det vara acceptabelt och ingenting som någon ens ska behöva kommentera. Ytterligare en lärare menar att det är viktigt att ge flickor och pojkar utrymme i klassen. Nu är det ofta så att pojkar ofta får ta mer plats eftersom de oftast är mer "stökiga". Det är inte så att pojkarna blir ignorerade men hennes mål är att lyfta flickorna och att ge dem fler redskap till att klara skolan.

Några av lärarna ger exempel på aktiviteter de använder, en lärare berättar att barnen blir väldigt tidigt medvetna om skillnader mellan pojkar och flickor. Hon berättar att om man tittar i barnböcker är det väldigt ofta pojkar som är huvudpersoner till exempel Alfons, Max, Lasse-Maja, och Karlsson på taket om det inte är genuina prinsessböcker. Lärare får en följdfråga om vilka det främst är som samtalar i klassen när det förs samtal mellan elev och lärare. Hon svarar då att det är flickorna.

Pojkarna ges inte lika mycket utrymme till småprat som flickorna. En av anledningarna till det är att många av pojkarna "straffas" eftersom de är stökiga och bråkiga (Förskollärare, 52 år).

En annan lärare ger exempel på att de arbetar mycket med sina familjböcker. I dessa får barnen skriva och rita om sin familj, sina drömmar om framtiden. Hon berättar att genom att göra denna bok kommer barnens funderingar och tankar om framtiden upp till ytan. Det är väldigt intressant att sedan läsa dessa böcker då det skildrar samhället i stort, som de ser på till exempel tv. Pojkar skriver ofta att de ska bli starka, tjäna mycket pengar och ha en tuff bil. Medan flickor vill gifta sig rikt och vara hemma med familjen samt ha hund och häst.

En lärare berättar att det är viktigt och att hon försöker tänka genusmedvetet och hon tror att det här tänket finns där undermedvetet. Hon berättar om ett exempel då hon till sin nya klass ska dela ut kritaskar och pärmar. Omedvetet delade hon ut röda askar och pärmar till flickorna och blåa till pojkarna. Hon berättar också att hon tänkte efteråt "Ågud, det här är ju typiskt... pojkarna får blått och flickorna rött". I efterhand har hon tänkt att hon kunnat göra tvärtom och menar då att hon var väldigt medveten om vad hon gjorde. Men hon berättar att hon sett och tänkt att flickorna väljer gärna rött och rosa än vad pojkarna gör. Hon exemplifierar vidare och berättar att när de nya sexåringarna börjar så brukar hon ge ut ett informationsblad som är skrivet på färgat papper. Barnen får själva välja och då tar de flesta flickor rosa, rött eller lila och pojkarna tar ofta blått eller grönt. Vidare menar hon att man kan se att det finns de som drar sig till vissa färger och det är väl därför man blir medveten. Hon berättar även att hon samtidigt kan känna att om nu flickorna vill ha rosa varför ska de inte få ha det? Hon tror inte man till 100 % kan styra det där med genustänket då hon tror att mycket är ärftligt eller inbyggt, medfött.

4.3 Bryta könsmonster

När respondenterna ombads beskriva hur det i vardagen arbetar för att motverka traditionella könsmonster ger de en rad skilda exempel. En lärare i förskoleklass berättar att hon i sitt vardagsarbete inte försöker bry sig om de barn som söker negativ uppmärksamhet, till exempel de som stökar, gapar eller som sitter och skruvar på sig. Hon berättar även att det är en majoritet av "stökiga pojkar" som dominerar i gruppen och att hon försöker hjälpa klart den hon håller på med innan hon frågar vad som står på och det fungerar oftast väldigt bra. En annan lärare berättar att det inte är något som hon går och tänker på hela dagarna men att de i klassen för några veckor sedan hade en diskussion om en pojke som hade en rosa tröja på sig som de tillsammans började diskutera. Under diskussionens gång frågar hon eleverna om de skulle kunna ha en röd tröja på sig och det skulle de kunna ha. Hon menar på att hon inte tror att barn särskiljer färger utan hon tror att barn inte reflekterar över tröjans färg. Hon tror att synen på färger har förändrats till det bättre.

En annan lärare berättar att hon försöker förstärka barns identitet genom att inte uppmärksamma könsterrotypa skillnader i kläd val hon berättar till exempel att om det kommer en pojke och visar upp sin tröja säger vi då att den är tuff men kommer en flicka och visar en tröja är den då tuff eller söt? Många skulle svara söt men det menar hon att hon undviker att säga. Hon försöker istället hitta någonting

annat att säga. Till exempel kan man säga att tröjorna är fina och det går hem hos pojkar och flickor.

Några av lärarna ger ytterligare exempel på aktiviteter de har tillsammans med barnen som exempelvis "skicka vidare leken". I leken får barnen stå i en ring och hålla i varandras händer och läraren börjar skicka en stöt i handen till ett av barnen. Barnet ska sedan skicka stöten vidare genom hela ringen tills den har gått ett varv. Har man gjort rätt ska alla ha mottagit en stöt samt skickat iväg en stöt (skickar läraren iväg exempelvis två stötar ska det också komma tillbaka två stötar). En annan lärare använder sig av tysta leken för att barnen ska få möjlighet att kommunicera med varandra utan ord, med hjälp av kroppsspråket. Barnen ska då två och två gömma någonting som övriga klassen ska hitta (övriga elever är i ett annat rum när eleverna gömmer saken, till övningen hör att det par som ska gömma saken även sitter ihop med ett snöre i varsin fot så för att kunna gå måste de samarbeta under tystnad).

En lärare berättar att många pojkar hänger ihop då de spelar olika bollsporter till exempel fotboll men hon menar att de finns en del pojkar som inte är intresserade av bollsport och kan då känna sig utanför gemenskapen i de olika pojkgrupperna.

För det är en del av pojkarna som inte är intresserade av bollsporter, man kan ju ha en sån pojke i gruppen och då kan ju den känna sig lite utanför, känna lite att den inte har någon att va med eftersom alla andra pojkarna håller på med det (Förskollärare, 60 år).

En respondent berättar att det är skillnad på pojkar och flickor när det handlar om sätt och beteende. Hon berättar att hon försöker att se till varje barn för sig och det är vissa barn som inte passar tillsammans men hon har inte som syfte att barnen ska sitta och arbeta varannan pojke varannan flicka. En sak hon lägger vikt vid är varför pojkar inte får visa att de gråter. Hon undrar:

Gör det inte lika ont om en pojke slår sig? Pojkar ska vara tuffa och modiga medan det för flickor är tillåtet att visa smärta och tårar (Förskollärare, 55 år).

4.4 Arbeta könsneutralt

En annan lärare berättar att hon arbetar genusmedvetet eftersom hon har insett betydelsen av att arbeta könsneutralt och att möta varje barn/elev utifrån deras egna förutsättningar och intressen. Hon berättar även att hon arbetar emot att elever anammar stela könsmonster. Hon vill sträva efter att alla barn ska få den tid och utrymme de har rätt till i skolan. Men hon menar även att de finns de barn som inte vill ha det utrymme, som till exempel inte vill prata inför en grupp och det gäller både pojkar och flickor.

En lärare menar att man måste vara medveten om genusproblematiken som genustänket kan medföra. Även en annan lärare berättar att många har den uppfattningen att det "bara" är pojkar som tar plats i verksamheten men det finns även flickor som "tar" plats i verksamheten.

En annan lärare menar att könsrollerna ska slätas ut, det ska inte behöva vara så uppdelat. Nu har det slätats ut sen hon gick i skolan men det är mycket kvar.

Flickor ska våga ta för sig mera och träda fram. Killar ska våga visa mer sårbarhet kanske och inte bara vara den här tuffa killen som aldrig gråter.

4.5 Lärarnas tankemönster

En lärare berättar att det mer handlar om att försöka påminna sig själv om bemötandet. Hon berättar att hon själv leker lika mycket med flickor som med pojkar och att hon leker med flickor på det mer gamla traditionella pojkviset och att hon leker med pojkar och försöka få in dem i en grupp och då kanske att de leker i dockvrån.

Några lärare menar att man själv ska tänka till. Att man omedvetet bemöter pojkar och flickor olika och att man ska blanda pojkar och flickor och inte göra någon skillnad på uppgifter de får. De menar även att det är viktigt att uppmärksamma och förstärka det positiva.

En lärare tyckte en av frågorna var svår att svara på då hon egentligen inte har några tydliga mål med genuspedagogiken i undervisningen men hon tror att man måste bli mer medveten om hur det står till. Hon menar att det handlar om värdegrunden, hur man respekterar varandra och får vara den man är. Det här med värdegrunden, det går ju i varandra. Hon menar att man inte alltid kanske kan neutralisera, att det här är det och det här det men det här med värdegrunden är övergripande för så mycket.

En lärare menar att det är fokus på olika saker. Hon menar att genus var ju inne väldigt mycket tidigare men att det nu är annat som man får lägga fokus på. Hon berättar att de ska ha en datautbildning som alla ska genomgå och målen ska revideras, att det är mycket sånt nu.

Det blir ju så att det är fokus på olika saker. Genus var ju inne väldigt mycket tidigare. Nu är det annat som man får lägga... vi har en datautbildning alla ska genomgå och målen ska revideras, ja göras om. Det är mycket sånt nu (Förskollärare, 59 år).

4.6 Tillvaron utanför förskoleklassen

Ett par av de lärare vi intervjuat påpekar samhället och hemmets påverkan på barnen. De menar att barn ofta blir påverkade av exempelvis barbiedockors utseende och kroppsform och att de i tidig ålder får den uppfattning om att den ideala kvinnan ska se ut som Barbie.

En annan lärare vi intervjuade berättade om att hon hela tiden försöker vara uppmärksam på hur hon säger saker till barnen och föräldrar/vårdnadshavare. Hon berättar att hon förr alltid sa mamma och pappa men så ser det inte ut i samhället. Många av elevers föräldrar lever inte tillsammans och man kan inte anta att eleven alltid har både mamma och pappa tillgängliga hela tiden. Många elever har endast en mamma eller en pappa med i bilden och kärnfamiljen består inte alltid av en mamma och pappa, det finns även mamma och mamma eller pappa och pappa. En lärare berättar att hon istället försöker att komma ihåg alla namnen på vårdnadshavare/sambo.

En av lärarna berättar att deras mål med genuspedagogiken är att barn ständigt möts av ytliga värderingar om hur pojkar och flickor ska vara, till exempel från TV,

tidningar och reklam. Värderingar finns i det mesta som omger oss hela tiden, menar hon. Ska den ideala kvinnan se ut som Barbie? Nej, menar hon. Vi måste börja tidigt med att göra barnen medvetna om att alla får vara olika.

4.7 Sammanställning av intervjuerna

De flesta respondenter menar att de har tanken om genus i bakhuvudet och att det finns med i styrdokumentet och därmed har de skyldighet att arbeta genusmedvetet. Flertalet av respondenterna berättar att de tänker på flickor och pojkar som individer istället för att de tillhör olika kön. De vill heller inte göra någon skillnad på pojkar och flickor när det bland annat kommer till uppgifter de får i skolan. Oavsett om man pojke eller flicka ska man få vara som man är. Lika väl som att flickor tycker om rosa ska pojkar få göra det också och pojkar som tycker om att spela fotboll ska få göra det. Pojkar liksom flickor ska få gråta och visa smärta. Respondenterna menar också på att man som lärare måste vara uppmärksam och alert på saker som sker i vardagsarbetet.

5. Resultatanalys och resultatdiskussion

När vi startade upp detta arbete och denna undersökning förväntade vi oss att lärare i förskoleklass skulle ha mer kunskap och vara mer medvetna om genus i vardagsarbetet då det ingår i lärarens uppdrag att arbeta för att alla elever ska behandlas likvärdigt. I Lpo 94 (Utbildningsdepartementet, 2006) står det skrivet att skolan ska arbeta för att det ska vara jämställd mellan kvinnor och män och att alla människor är lika mycket värda. Det står även att skolan har som ansvar att motverka de traditionella könsmönster som finns, skolan ska även främja kvinnor och mäns lika rätt och möjlighet. Alla respondenter som vi intervjuat är uppmärksamma och har tankar kring och om genus i verksamheten men inte på ett sådant sätt att de arbetar kontinuerligt med det. En av respondenterna ser genus mer som ett projekt som de för tillfället inte arbetar med och därför finns det bara i deras tankar, hon påpekar att det inte är något som de aktivt tänker på att de arbetar med.

Flera av respondenterna berättar att det är viktigt att se till den enskilda individen istället för könet. Alla ska behandlas lika med lika rättigheter och möjligheter oavsett könstillhörighet. Oavsett tidigare bakgrund ska alla få möjlighet till utbildning och bli sedda och bemötta på ett likvärdigt sätt. Som en lärares uppdrag är detta också något som står i Lpo 94 samt Lgr 11 (Utbildningsdepartementet, 2006; 2010). Wahlgren (2011) skriver att när det handlar om genuspedagogiskt arbete är det de vuxnas förhållningssätt och bemötande som sätts i fokus. Flera av lärarna tror att man måste gå tillbaka till sig själv och tänka på hur man exempelvis bemöter eleverna. Detta är en del av processen med att arbeta genusmedvetet. Vi anser att det är viktigt att börja i denna ände, att man börjar granska sig själv och sitt sätt och hur man bemöter människor. Detta står inte skrivet någonstans men tittar man i Lpo 94 samt Lgr 11 (Utbildningsdepartementet, 2006; 2010) står det att man har skyldigheter som lärare då man bland annat ska gestalta alla människors lika värde, skapa jämställdhet mellan män och kvinnor, främja män och kvinnors lika rättigheter och möjligheter och man ska oavsett könstillhörighet få möjlighet att utbilda sig, utveckla sina intressen och förmågor. Wahlgren (2011) menar att ett genuspedagogiskt arbete bland annat handlar om den vuxnes bemötande och förhållningssätt. Hon ställer sig frågan om medvetenheten kan påverka de som

arbetar i skolan så att skolan blir mer likvärdig i sitt bemötande av eleverna. Denna fråga ställer även vi oss. Kan det kanske vara så som Wahlgren menar att det troligen skulle vara lättare om lärarna blir mer medvetna om hur de förhåller sig och bemöter eleverna? Hedlin (2010) menar att lärare inte bara kan ha vardagsförståelsen och vardagstankarna utan de måste även ha kunskap om frågor som rör genus och jämställdhet. De flesta av lärarna vi intervjuat har ingen tidigare utbildning om genus förutom det de fått i utbildningen, vi anser att lärarna måste få mer kunskap och utbildning kring genus. Får de det blir det mer medvetna om genus och tänket runt genus i vardagsarbetet.

En annan sak de flesta lärare vi intervjuat lägger vikt vid är att man ska vara uppmärksam och på alerten. Man ska vara lyhörd för vad eleverna säger och gör och man ska agera om någon säger något eller om något händer. De menar att det är viktigt att ta upp saker som dessa i samlingen och till diskussion. Att det är en pojke eller flicka som kommenterar eller gör något spelar ingen roll. Att göra på detta sätt anser vi påvisar att lärarna gör eleverna medvetna om det jämställdhetsuppdrag och kunskapsförmedlandeuppdrag som råder i skolan. Kjellberg (2004) skriver om dessa uppdrag då hon menar att alla inblandade i undervisningen, det vill säga både elever och lärare, ska vara delaktiga i verksamhetsprocessen. Elever och lärare ska vara medvetna om att det ska råda jämställdhet i skolan och att alla oavsett om man är lärare eller elev ska ta del av detta. Utifrån den aspekten Kjellberg (2004) beskriver anser också vi att det inte bara är upp till oss lärare att medverka för att göra skolan jämställd.

En annan aspekt som några av lärarna vi intervjuade påpekade var att eftersom pojkarna oftast anses vara mer bråkiga och stökiga än flickorna ges flickorna ofta mer plats och ansvar i undervisningen. Flickorna får mer talutrymme då pojkarna straffas för de är bråkiga. En annan lärare påpekar att det oftast är pojkarna som får mer plats eftersom de är mer stökiga och att det är hennes mål att se till att flickorna får mer redskap och utrymme för att klara skolan. Wahlström (2003) menar att förhållningssättet som finns inom skolan är att pojkarna ses som allmänt störiga och flickorna ska agera "hjälpfröknar". Men att när det kommer till vem som ska hjälpa till skriver hon att det många gånger är pojkarna av den anledningen att de ska vara fokuserade på uppgiften och hålla sig lugna. Kjellberg (2004) skriver också att flickor oftast får agera som hjälp för att reda ut diverse händelser och konflikter, vilket hon menar kan ses som den lätta vägen istället för att bjuda in pojkarna till diskussion i ämnet och på så vis ta tillvara på vad de har för intressen.

Svaleryd (2003) påpekar att de sociala och kulturella förväntningarna från samhället är knutna till båda könen. Flickorna förväntas vara söta och hjälpsamma och pojkarna ska agera dominanta och ha uppmärksamhet. Här kan vi se likheter i det de lärare vi intervjuat och vad litteraturen säger. Flickorna får mer talutrymme i klassen för att pojkarna ska "straffas". Men pojkarna får mer "praktiskt" utrymme då de får agera "hjälpfröknar" för att de ska vara fokuserade och lugna. Ska det vara så i skolan, ska flickorna mer utrymme till att tala av den anledningen att pojkarna ska "straffas" och ska pojkarna få mer "praktiskt" utrymme för att vara lugna. Är det dessa tillvägagångssätt man ska ha i skolan? Och för den delen ska det inte vara lika för alla. Måste pojkar och flickor kategoriseras in i vissa roller? Skolan ska vara en plats där alla är lika mycket värda och har lika rättigheter och

möjligheter. Flickorna ska inte behöva agera ”hjälpfröknar” av den anledningen att läraren vill ta den lätta vägen. Vi anser att man då måste ta till andra tillvägagångssätt.

Flera av lärarna påpekar att pojkarna oftast har en mer dominant roll än flickorna. Det kan handla om att lärarnas tid går mycket till pojkarna då de ofta kan vara stökiga eller busiga. Detta tar Hedlin (2010) upp, då hon menar att hierarkin har en stor roll i spelet. Många gånger anses mannen vara norm, mannen ska vara den som tjänar mest pengar och ha högre status i arbetet till skillnad mot kvinnan. Skolan ska som vi nämnt ovan ska se till att alla lika värde och att alla oavsett kön ska ha lika rätt och möjlighet. Skolan är ingen plats där den ena anses ha högre status än någon annan. Men ser dagens skola ut så? Utifrån våra respondenters svar ser verkligheten annorlunda ut. De lärare vi intervjuat menar att pojkarna har en mer dominant och aktiv roll och får därmed mer uppmärksamhet. Detta kan bero på att lärare tillämpar olika synsätt då pojkar ofta mer kan betraktas som biologi och då är det ju ingen idé att försöka få pojkarna att ”lära om” eftersom det antas utifrån deras natur att dominera och ha större rörelsebehov än flickor.

Är det inte ett problem att pojkarna får mer uppmärksamhet men ändå är det flickorna som når studief framgångar? Är förväntningarna och kraven på pojkar för låga? Eller kan det i annat fall vara så att flickorna får bättre betyg av den anledningen att de sitter och är fokuserade och koncentrerade på uppgiften? Borde inte pojkar också få möjlighet att nå studief framgångar genom att möta samma förväntningar och krav som bidrar till att flickorna klarar sig bra i skolan?

5.1 Slutsatser

Syftet med vår undersökning var att undersöka hur lärare i förskoleklass arbetar genusmedvetet när det kommer till innehåll och bemötande. Vi har tagit tillvara på Hedlins (2010) resonemang om att lärare inte bara kan ha vardagsförståelse och vardagstankar kring kön och genus utan man måste ha kunskap om frågor som rör genus och jämställdhet för att kunna sätta det i ett större sammanhang. Genusmedvetenheten som lärarna lyfte fram kan kopplas till följande kategorier: se individen, synliggöra och diskutera skillnader, bryta könsmonster, arbeta könsneutralt, lärarnas tankemönster samt tillvaron utanför förskoleklassen.

5.2 Pedagogisk relevans

Enligt Lpo 94 samt Lgr 11 (Utbildningsdepartementet 2006; 2010) är det lärarens uppdrag att arbeta jämställd och genusmedvetet i vardagsarbetet. Detta för att barnen ska få en bra grund i framtiden. Enligt Hedlin (2010) ska lärarna ha kunskap om frågor kring genus och jämställdhet. Det räcker inte med att ha en tanke och förståelse kring genus och jämställdhet utan målen i jämställdhetsarbetet och även målen i läroplanerna ska sättas in i större sammanhang. Lärarnas teoretiska medvetenhet i styrdokumenterna ska synliggöras och förankras i det praktiska vardagsarbetet.

6. Vidare forskning

För att föra denna undersökning vidare kan man se hur samma pedagoger som vi intervjuat arbetar med genusmedvetenheten i verksamheten genom en observation under en aktivitet. Ett annat sätt att vidareutveckla denna undersökning är att genomföra jämförande studier med genuspedagoger och se

hur de arbetar i förskoleklassverksamheten samt att även göra observationer för att få en större inblick i hur det ser ut. En annan aspekt är att vidareutveckla genom att undersöka hur eleverna tänker kring genus och de traditionella könsmönstren, hur de tänker och agerar när de exempelvis väljer lekkamrat eller leksak.

Referenser

Denscombe, M. (2009). *Forskningshandboken – för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Elvin-Nowak Y. & Thomsson H. (2006). *Att göra kön, om vårt våldsamma behov av att vara kvinnor och män*. Stockholm: Albert Bonniers Förlag.

Hedlin, M. (2010). *Lilla genushäftet 2.0 – Om genus och skolans jämställdhetsmål*. Institutionen för pedagogik, psykologi och idrottsvetenskap. Högskolan i Kalmar.

Hirdman, Y. (2001). *Genus – om det stabilas föränderliga former*. Malmö: Liber.

Kjellberg, K. (2004). *Genusmaskineriet: om tänkandet kring kön*. Stockholm: Utbildningsradion (UR).

Patel, R. & Davidson, B. (2003). *Forskningsmetodikens grunder - Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

SFS (1985: 1100). Skollagen. Svensk författningssamling. Tillgänglig: <http://www.riksdagen.se/webbnav/index.aspx?nid=3911&bet=1985:1100#K1> (2011, april 6, kl:10.10).

Skolverket (2009). *Allmänna råd och kommentarer. För att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling*. Tillgänglig: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2268> (2011 april 8, kl:21.23).

SOU (2010:99). *Flickor, pojkar, individer om betydelsen av jämställdhet för kunskap och utveckling i skolan*. Stockholm: Fritzes.

Stukát, S. (2005). *Att skriva examensarbete inom utbildningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.

Svaleryd, K. (2003). *Genuspedagogik*. Stockholm: Liber.

Skolverket (2009) Vad är förskoleklass? Tillgänglig:

<http://www.skolverket.se/sb/d/2422> (2011 april 28, kl. 16.19).

Utbildningsdepartementet (2010). *Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lgr 11)* Tillgänglig:

http://www.skolverket.se/content/1/c6/02/38/94/Lgr11_kap1_2.pdf

(2011, april 27, kl 10:35).

Utbildningsdepartementet (2006). *Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94)* Stockholm: Fritzes. Tillgänglig:

<http://www.skolverket.se/publikationer?id=1069> (2011, maj 11, kl. 11:34).

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer. Inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Tillgänglig:

<http://www.codex.vr.se/texts/HSFR.pdf> (2011, april 5, kl:15.00).

Wahlgren, V. (2011). *Genus pedagogiskt arbete i praktiken*. Lund: Studentlitteratur.

Wahlström, K. (2003). *Flickor pojkar och pedagoger*. Sveriges Utbildningsradio (UR).

Bilaga 1

Hej!

Vi heter Maria och Angelica. Vi är två blivande lärare som läser sista terminen på lärarutbildningen på Mälardalens högskola med inriktning mot de tidigare åren. Då vi går vår sista termin ska vi nu skriva ett examensarbete. Vårt arbete kommer att handla om genus och hur lärare i förskoleklass arbetar med detta i verksamheten. Syftet med vårt arbete är att undersöka hur lärare i förskoleklass arbetar genusmedvetet när det handlar om innehåll, bemötande och undervisningen/aktiviteter. Vi vill gärna genomföra intervjuer med några utvalda lärare som arbetar genusmedvetet i praktiken och vi hoppas att du vill dela med dig av dina tankar och erfarenheter kring genusarbetet i praktiken. Givetvis kan du närsomhelst välja att avsluta intervjun. Allt material kommer att hanteras konfidentiellt och det betyder att det inte kommer att vara möjligt för utomstående att veta vem vi intervjuat eller vilken förskoleklass dessa personer arbetar i. Varje intervjutillfälle kommer att ta ca 30-45 minuter att genomföra. Vi kommer att spela in intervjuerna på band vid tillfället. Allt insamlat material kommer att raderas när examensarbetet är slutfört.

Tack på förhand!

Angelica Karlsson och Maria Lilja

Har ni ytterligare frågor eller funderingar är ni välkomna att kontakta oss:

Angelica Karlsson (Förskola)

E-mail: XXX

Telefon: XXX

Maria Lilja (Grundskola)

E-mail: XXX

Telefon: XXX

Tuula Vuorinen (Vår handledare)

E- mail: XXX

Bilaga 2

Intervjuguide

Bakgrund:

- Hur gammal är du?
- Vad har du för utbildning?
- Hur många år har du inom yrket?
- Vilken är din arbetsplats?
- Har du någon fortbildning kring genus?
- Om ja, vilken:
- Hur arbetar ni med genus i arbetslaget?
- Kan du beskriva ditt intresse av arbetet kring genus?
- Vad har du för tankar kring genus i vardagsarbetet?
- Har du några erfarenheter kring genusarbete i praktiken?

Själva intervjufrågorna!!

- Hur arbetar du för att motverka traditionella könsmönster?
- Vad innebär det för dig att arbeta genusmedvetet i vardagsarbetet?
- Vad har du för mål med genuspedagogiken i vardagsarbetet?
- Vad har du för tillvägagångssätt för att nå fram till dessa mål?